

Інститут соціології Варшавського університету
Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Uniwersytet Państwowy imienia Iwana Franki w Żytomierzu

Studia суспільно-політичні та
психологічні
społeczno-polityczne i
psychologiczne **Студії**

Збірник наукових праць
Prace naukowe

Житомир-Варшава
2017

УДК 316 : 32 : 159:9
С 88

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, протокол №15 від 23 червня 2017 року

РЕЦЕНЗЕНТИ

- Вікторія Горбунова** доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри клінічної психології Українського католицького університету
- Анатолій Круглашов** доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, заслужений працівник освіти України
- Ірина Чудовська** доктор соціологічних наук, доцент кафедри галузевої соціології факультету соціології Київського Національного університету імені Тараса Шевченка

РЕДАКТОРИ

- Віталій Климчук**, доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Житомирського державного університету імені Івана Франка
- Славомір Лодзінський**, доктор соціологічних наук, професор Інституту соціології Варшавського університету
- Сергій Рудницький**, доктор політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка

СЕКРЕТАР РЕДАКЦІЇ

Віктор Кириченко, кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та психотерапії Житомирського державного університету імені Івана Франка

С 88 Суспільно-політичні та психологічні студії. Вип.1/ [за ред. В. Климчука, С. Лодзінського, С. Рудницького]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017 – 107 с.

Збірник наукових праць студентів та викладачів соціально психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка та Інституту соціології Варшавського університету, частина з яких які виконана у межах міжнародного наукового семінару «Reprezentacja polityczna mniejszości narodowych»

УДК 316 : 32 : 159:9

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, імен та інших даних несуть автори публікацій.

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2017
© Інститут соціології Варшавського університету, 2017

ЗМІСТ

Передмова від редакторів	5
Розділ I. ПОЛІТОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
Agnieszka Mirowska. Problemy metodologiczne prowadzenia badań nad aktywnością polityczną mniejszości narodowych w Polsce	8
Олександр Клименко. Теоретичні підходи до розгляду феномену політичної активності молоді	11
Ксенія Гавриловська. Політичний абсентеїзм в сучасній Україні	14
Maciej Bartosiewicz. Aktywność polityczna mniejszość narodowych a przemiany społeczeństwa polskiego	16
Dominik Borowiec. Aktywność polityczna mniejszości ukraińskiej w Polsce w latach 1989-2005	20
Dawid Penkala. Geografia wyborcza a mniejszości narodowe w Polsce	27
Krzysztof Grzegorzewski. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie: znaczenie i działalność społeczno-polityczna	31
Katarzyna Lewandowska. Ustawa o mniejszościach z 2005 roku a ochrona praw językowych osób należących do społeczności kaszubskiej w Polsce	34
Marta Leśniewska. Problem podwójnych polsko – niemieckich nazw miejscowości na Górnym Śląsku w Polsce	38
Розділ II. СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	40
Kamil Lebnicki. Oswajanie nieoswajalnego? Polsko-ukraińskie pogranicze „w ogniu”	41
Sara Michalska. Podtrzymywanie tożsamości przez społeczność ukraińską – rola Kościoła greckokatolickiego: przykład Bytowa	44
Patrycja Kosuł. Problemy podtrzymywania tożsamości etnicznej oraz językowej w ramach społeczności kaszubskiej w Polsce	49
Luiza Organek. Przemiany religijności na terenie Kaszub. Trwałość i zmiany	53
Віктор Кириченко. Соціологічне дослідження специфіки споживання інформації через ЗМІ юнаками та підлітками (за результатами дослідження 2014 року)	58

Надія Павлик. Використання техніки кола у неформальній освіті та соціально-перетворювальній діяльності	63
Світлана Коляденко. Транзактний аналіз у системі соціальної підтримки студентської молоді: соціальні аспекти	65
Юлія Пузовик. Теоретичний аналіз проблеми типологічних відмінностей інформаційної залежності осіб юнацького віку	71
Людмила Фальковська, Катерина Пархомчук. Особливості уявлень старшокласників про сім'ю	75
Розділ III. ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	78
Marta Chmielewska. Stosunek Polaków do przedstawicieli innych narodów	79
Ольга Савиченко, Анастасія Добровольська. Факторна модель гендерних особливостей соціальної відповідальності у підлітковому віці	82
Інна Загурська, Ольга Кубайчук. Теоретико-методологічний аналіз розвитку самоактуалізації у період ранньої дорослості	87
Оксана Хомутовська. Вивчення установок підлітків, що виховуються в умовах материнської гіперпротекції щодо стилю сімейної взаємодії у майбутній сім'ї	89
Юлія Ковальчук. Відмінності ігрової діяльності дітей із розумовою відсталістю та нормою інтелектуального розвитку	91
Ольга Лобода. Мотивація як чинник прокрастинації студентів	93
Ольга Ткачук. Теоретико-методологічний аналіз гендерних особливостей образу коханої людини в період ранньої дорослості	96
Альона Яценко. Психологічна атмосфера в колективі як чинник емоційного вигорання вихователів дошкільних навчальних закладів	99
Людмила Фальковська, Марина Зінченко. Вплив симпатії / антипатії учителя на рівень шкільної тривожності підлітків	102
Ольга Захарчук. Теоретичний аналіз особливостей зв'язку самооцінки та успішності у навчанні учнів 5-х класів	105

Віктор Кириченко

*Кафедра практичної психології та спихотерапії
Соціально-психологічний факультет
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ СПОЖИВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЧЕРЕЗ ЗМІ ЮНАКАМИ ТА ПІДЛІТКАМИ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ 2014 РОКУ)

Зростаючі темпи змін змушують нас стикатися з великим числом ситуацій, в яких особистий досвід не може бути використаний. З цієї причини виникає необхідність формування і розвитку інформаційного суспільства, де центральним елементом є знання, акумульовані колективним суб'єктом соціальних відносин в процесі культурного філогенезу. В ході соціалізації відбувається поступове включення людини в соціальне інформаційне середовище, де він черпає знання, які не належать до його безпосереднього досвіду. Концептуальні уявлення про соціально-психологічні закономірності організації інформаційного суспільства закладені в роботах Данієля Белла («Соціальні рамки інформаційного суспільства» (1986)), Збігнева Бжезинського («Велика шахівниця» (1998)), Уолтера Ліпмана («Громадська думка» (2004)), Елвіна Тоффлера («Шок майбутнього» (2002), «Третя хвиля» (2004)), Освальда Шпенглера («Занепад Європи» (1998)) [1,2,3,4,5]; починає підніматися проблема еволюційної нездатності людини сприймати і обробляти інформацію, кількість якої з кожним роком збільшується в рази (І.С. Шкловський «Всесвіт, життя, розум» (1987)) [6].

Картина світу особистості формується на основі тієї інформації, яку вона отримує із зовнішнього середовища в процесі соціалізації і налагодження взаємин з іншими суб'єктами. За рахунок включення особистості в повноцінну систему міжособистісної комунікації, до якої ми відносимо обмін інформацією на міжособистісному рівні в процесі спілкування, використання інформаційних джерел, які конструювалися не одним поколінням, відбувається поступове формування цілісної картини світу, складність якої залежить від того, наскільки глибоко вона інтегрована в систему суспільної комунікації. Рівень суспільної інтегрованості залежить від декількох факторів: по-перше, від загального культурного потенціалу соціального середовища та рівня його технологічного розвитку, по-друге, від складності завдань, які вирішує суб'єкт соціальних відносин в процесі життєдіяльності і необхідності використовувати і створювати інформацію різного рівня складності (таким чином, ми можемо виділити певний тип інформаційно залежних осіб в силу їх професійної чи іншої соціально корисної діяльності) і по-третє, мотиваційний потенціалу особистості і рівня його пізнавального інтересу, який можна певною мірою вважати природним бажанням індивіда отримувати інформацію про навколишнє середовище і розуміти закони його функціонування [7,8]. Картина світу особистості є продуктом, як індивідуальної активності, так і діяльності суспільства в цілому, в тому числі діяльності багатьох поколінь цього товариства, які формували певний кластер інформаційного контенту.

Будь-яка інформація не споживається кінцевим споживачем в чистому вигляді. Вона знаходиться в контексті, який певним чином пояснює специфіку її впливу на свідомість і психічну активність. Інформація однакового змісту може викликати різну за змістом і формою реакцію, це залежить не тільки від індивідуального контексту, але більшою мірою від соціального, який на початку використання інформації формує певне ставлення до неї у пересічних споживачів. Індивідуальний контекст інформації - це той досвід, який був отриманий в процесі взаємодії особистості із соціальним середовищем, і заснований на його індивідуальних перцептивних відчуттях – досвід, який є продуктом «побаченого і почутого» людиною в ході вирішення різного роду життєвих завдань і міжособистісної комунікації. Відповідно до нього ми висловлюємо певне ставлення до інформаційного змісту, спираючись на попередній досвід. Спираючись на індивідуальний досвід, в процесі споживання інформації ми виділяємо ті інформаційні блоки, які містять життєво важливий контент, а, отже, надаємо йому особливого значення, мобілізуючи, таким чином, весь психологічний потенціал для його якісного та повноцінного сприйняття.

Засоби масової інформації та інші медійні ресурси роблять звичайну людину заручником подій, в яких він мимоволі починає брати участь. Основна проблема полягає в тому, що при таких обставинах люди намагаються більшою мірою реагувати на те, що їх безпосередньо не стосується. Формуючи певну картину подій з «уламків» телевізійних програм, газетних статей і інтернет-блогів у звичайної людини формується викривлене уявлення про те, що події, які відбуваються в «бутті» інших більш важливі, ніж ті, що відбуваються за його безпосередньої участі. Така позиція сприяє виникненню активності, яка зазвичай не має продуктивних результатів ні для виконавця, ні для інших членів суспільства. Події в житті «іншого» формують стан «прикутості» до інформаційних мереж, особливо, коли вони мають сильне емоційне забарвлення і руйнують звичну картину світу.

У межах нашого дослідження ми визнач основні інформаційні засоби, які формують світогляд сучасної молоді, а також особливості взаємодії з інформаційним середовищем. У дослідженні взяли участь 340 досліджуваних юнацького віку. Дослідження проведено 2014 року. Для збору емпіричного матеріалу ми використовували електронну web-систему Qualtrics (<https://qualtrics.com>), яка має інструменти контролю репрезентативності вибірки та статистичної надійності. Запитальник сконструйований за принципом вибору кількох варіантів відповідей. Досліджуваним ми пропонували відповісти на наступні питання:

1. Які з перерахованих медіа ви вважаєте засобами масової інформації (телебачення, радіо, преса, публічні бібліотеки, web-ресурси, соціальні мережі, телефонні сервіси, пошта (e-mail), пошукові системи)?

2. Наскільки інформаційними медіа ви користуєтесь найчастіше (0 – не користуєтесь ніколи, 10 – користуєтесь кожен день)?

3. Наскільки з інформаційних медіа транслюють найбільш об'єктивну інформацію?

4. Як часто інформаційних медіа доступні вам в повсякденному житті?

5. Некіз інформаційних медіа найбільш повно задовольняють Ваші пізнавальні потреби?

6. Скільки часу протягом дня Ви приділяєте споживанню інформації?

7. Некомузасобу масової інформації ви довіряєте?

8. Некі інформаційні медіа можуть виступити в ролі інструменту психологічної маніпуляції (релігійної, політичної, економічної)?

9. Інформація якого змісту Вас цікавить найбільше (новини державного значення, новини вашого регіону, спорт, наука та освіта, інформація для вирішення поточних завдань (курси валют, прогноз погоди, рецепти страв, ціни на товари і послуги тощо), інформація яка пов'язана з вашим особистим добробутом, науково-популярна інформація, соціальні відносини і взаємодія, мистецтво (кіно, живопис, театр, музика, шоу-бізнес тощо), події за кордоном)?

10. Скільки часу протягом дня Ви дивитесь телевізор?

11. Скільки часу протягом дня Ви користуєтеся інтернет ресурсами?

12. Розташуйте в порядку суб'єктивного значення властивості інформаційних медіа (доступність використання, утримання інформації і актуальність, об'єктивність інформації, неупередженість інформації и можливість перевірки достовірності, можливість зворотного зв'язку, якість трансляції інформації, відсутність перешкод і інших труднощів у процесі доступу до інформації, відсутність необхідності фізичних і психічних зусиль для переробки та сприйняття інформації)?

Аналіз емпіричного матеріалу дослідження 2014 року подає можливість зробити висновки, що більшість юнаків сприймають телебачення як засіб масової інформації і основне джерело отримання суспільно важливої інформації (79,39%). Процентне співвідношення відповідей на перше питання «які з перерахованих медіа ви вважаєте засобами масової інформації (телебачення (79,39%), радіо (44.4%), преса (54.76%), публічні бібліотеки (9.32%), web-ресурси (37.40%), соціальні мережі (44.72%), телефонні сервіси (5.04%), пошта (e-mail) (8.26%), пошукові системи (26.45%))?» дає можливість побачити які медіа ресурси на рівні масової свідомості юнаків, сприймаються як ЗМІ. Передбачувано, що 30,58% і 32,7% респондентів вважають, що e-mail і телефонні сервіси (дзвінки, SMS т.д.) не належать до засобів масової інформації так як вони використовуються як засіб міжособистісного спілкування і передають, в основному, конфіденційну інформацію. Найчастіше досліджувані користуються соціальними мережами (7.7 з 10), пошуковими системами (7.21) і web-ресурсами (6.51); найрідше слухають радіо (2.59), читають пресу (3.21) і користуються публічними бібліотеками (3.45). Ми можемо констатувати, що сучасні юнаки основну інформацію, яка формує їх світогляд і картину світу отримують з Internet-ресурсів, яка є найбільш глобалізованою як основне теле-комунікаційний засіб. Юнаки вважають, що публічні бібліотеки поширюють найбільш об'єктивну інформацій (повністю об'єктивна – 22.61%, в більшості об'єктивна – 27.83%, частково об'єктивна – 25.22%). Досліджувані вважають, що телебачення транслює в основному об'єктивну інформацію (в більшості об'єктивна – 29.84%, частково об'єктивна – 28.23%) також високі оцінки за цим критерієм набирають пошукові системи і web-ресурси, це свідчить про те, що більшість вважає, що Internet-ресурси сприймаються на рівні масової свідомості молодих

людей як джерело об'єктивної інформації. У повсякденному житті досліджувані постійно дивляться телевізор (58.54%), використовують пошукові системи (70.25%) і соціальні мережі (76.67%); найрідше користуються публічними бібліотеками (28.81%) і читають пресу (39.32%). Ми можемо констатувати, що за результатами 2014 року, молодь в основному черпає інформацію про навколишній світ не з книг як джерел найбільш об'єктивної інформації а з електронних ресурсів, які вони ж вважають найбільш необ'єктивними. Рівень кореляційного зв'язку між показниками «об'єктивності-суб'єктивності» інформації і пріоритетами використання інформаційних ресурсів знаходиться на рівні $r = 0,24$, що свідчить про те, що досліджувані, знаючи про те, що ресурси транслюють найбільш неправдиву інформацію, використовують їх найбільш часто. Найбільш доступними інформаційними ресурсами, на думку досліджуваних, є соціальні мережі (76.67%), пошукові системи (70.25%) і телебачення (58,54%); найменш доступними публічні бібліотеки (28.81%) і преса (39.32%). Юнаки вважають, що використання бібліотек і читання періодичних видань вимагають особливих зусиль, що схиляє їх до звернення до найбільш доступних засобів інформаційної комунікації - соціальних мереж і телебачення, які транслюють суб'єктивну інформацію. Суб'єктом інформаційної діяльності в Internet-мережі можуть бути як люди, які мають спеціальну підготовку, так і ті, які можуть дезінформувати як навмисно так і через природне перекручування інформації. Досліджувані проводять час за використанням інформаційних ресурсів в середньому 3 години, що свідчить про те, що у них сформована певна залежність від інформаційних ресурсів, існує певна необхідність споживання інформації не залежно від поточних або далеко перспективних завдань. Третина часу відведеного вживання інформації, досліджувані проводять за переглядом телевізора (65 хв.), За переглядом текстової інформації (120 хв.), В мережі Internet (140 хв.).

Джерелом найбільш правдивої інформації, на думку досліджуваних, є публічні бібліотеки (18.18%) і пошукові системи (12.82%), досить високий відсоток довіри до телебачення (7.69%); з іншого боку низькі показники у радіо (2.65%), телефонних сервісів (2.80%) і преси (3.67%). На питання «Які інформаційні медіа можуть бути використані з метою пропаганди?», Досліджувані вважають, що найбільш загрозливими є телебачення (60.00%) і преса (55.08%), а ось Internet-комунікаційні засоби: соціальні мережі (43.80%), web-ресурси (31.30%) і пошукові системи (27.35%) виглядають більш безпечними, хоча вони вважаються найбільш небезпечними у плані впливу на масову свідомість. Серед перерахованих змістовних областей, досліджуваним найцікавішими є «новини в державі» (40.32%), «інформація, яка стосується особистого добробуту» (33.33%), «самоосвіта і науково-популярна інформація» (34.71%); найменш цікавими є «спорт» (7.44%), «події за кордоном» (15.38%), «наука і освіта» (17.07%). Оцінюючи засоби масової інформації за критеріями доступності, змістовності інформації, якості трансляції і т.д. (Пит.№12) досліджувані констатують, що найбільш важливим для них є зміст інформації (27.2%), об'єктивність (28%) і легкість доступу (29,6%). Найнижчі оцінки отримали критерії - можливість зворотного зв'язку (0,8%), якість трансляції (4,2%), відсутність необхідності фізичних і психічних зусиль для переробки та сприйняття інформації (4,1%).

За результатами соціологічного дослідження, ми можемо констатувати що, сучасне суспільство України живе за законами і принципам інформаційного суспільства. Пересічний громадянин повинен щодня переробляти великі обсяги інформації для того, щоб адекватно орієнтуватися в соціальному середовищі. Надлишок інформації і включення людини в глобальний контекст може викликати «інформаційний шок».

В інформаційному суспільстві формується культура щоденного вживання інформації, зміст інформації (глобальний контекст) і неможливість дії (взаємодії) в ситуаціях, учасником яких стає аудиторія споживачів інформації, призводить до депресивних розладів, пригнічення емоцій і почуттю безвиході. Як показали результати експериментального дослідження, у юнаків, які свідомо обмежували себе у використанні інформаційних медіа, через кілька днів поліпшувалося емоційний стан, з'явився час на більш природні способи спілкування і відпочинку, на духовний та інтелектуальний розвиток.

Бібліографія

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Дэниел Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М. : Прогресс, 1986. – С. 330-342.
2. Бжежинський З. Великая шахматная доска / Збигнев Бжежинский. – М. : Междунар. отношения, 1998. – 128 с.
3. Шпенглер О. Закат Европы / Освальд Шпенглер. – М. : «Мысль», 1998. – 667 с.
4. Тоффлер Э. Шок будущего / Элвин Тоффлер ; [пер. с англ.] – М. : «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.
5. Шкловский И. Вселенная, жизнь, разум / Иосиф Самуилович Шкловский / [под ред. Н. С. Кардашева и В. И. Мороза]. – [6-е изд., доп.]. – М. : Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит., 1987. – 320 с. – (Пробл. науки и техн. прогресса).
6. Кириченко В. В. Екологічні аспекти інформаційної безпеки суспільства / Кириченко Віктор Васильович // Освіта і Наука, 2014. – № 5. – С.146-150.
7. Кириченко В. В. Психологічна природа міжгрупового протистояння та еволюція суспільних відносин / Віктор Кириченко // Studia Politologica Ucraino-Polona. Випуск 6. – Житомир-Київ-Краків : Вид. О. О. Євинок, 2016. – С. 312-323.

Надія Павлик

Кафедра соціальних технологій
Соціально-психологічний факультет
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІКИ КОЛА У НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Неформальна освіта розглядається нами як процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку молоді, організований поза межами змісту, форм і методів освітніх установ та державних інституцій [2].

Методологічними характеристиками неформальної освіти є забезпечення взаємозв'язку когнітивного, емоційного та практичного навчання; дотримання партнерських, солідарних та симетричних відносин; упровадження партиципативного та особистісно орієнтованого підходів; наближення навчання до життя [3]. Відповідно, організація й реалізація неформальної освіти базується на трьох групах цінностей: 1) цінності особистісного розвитку – самостійність, критичне мислення, відкритість, творчість; 2) цінності соціального розвитку – комунікація, співучасть, демократія, справедливість, солідарність, відповідальність, перетворювальна сила конфлікту; 3) етичні цінності – права людини, толерантність, міжкультурне навчання, діалог, мир/ненасильство, міжпоколіннява взаємодія [3].

Відповідно до окреслених сутності та змісту неформальної освіти, її організатори потребують діалогічних інструментів (форм, методів, методик, технік) неформального навчання, що відповідали б вимогам співучасті, опори на різноманітність кожної/кожного, встановлення критичних рефлексивних зв'язків між конкретним і абстрактним, обізнаність про життя та культури інших.

Таким інструментом, на нашу думку, є техніка Кола, спрямована на обговорення важливих і суперечливих тем без критики й агресії.

Техніка Кола є навчальною/тренінговою/відновною практикою забезпечення активної участі в обговоренні проблемної ситуації та прийнятті рішень. Процедура реалізації техніки Кола передбачає створення умов для висловлення власного погляду й активного слухання інших точок зору з позиції рівності та співучасті всіх учасників.

Цікавою особливістю техніки є її архетипічність й міфічна відповідність колективному досвіду різних культур. Довершеність кола є універсальним архетипним символом, наскрізною й інваріантною праформою [1]. Вона бере свій початок від ритуалу зібрань племені/роду навколо вогнища для обговорення важливих питань. В Україні такі традиції описані у трипільській, скіфській, козацькій культурах [5].

Методика роботи з учнівською молоддю щодо миротворення й миробудування класифікує 6 різновидів Кіл: Коло цінностей, Коло вирішення конфлікту, Коло прийняття рішення, Тематичне Коло, Коло зцілення, батьківське Коло [5].

Техніка Кола передбачає наявність декількох обов'язкових атрибутів і ритуалів.